

DOSSIER PEDAGÒGIC

L'amic retrobat

Basat en la novel·la de Fred Uhlman

Adaptació i Dramatúrgia
Josep Maria Miró

Direcció
Joan Arqué

Amb
Jordi Martínez, Quim Àvila i Joan Amargós

SINOPSI

L'amic retrobat és una història d'amistat i descoberta, però també un record a un dels capítols més foscos del passat segle XX i un toc d'alerta a com determinades ideologies poden dinamitar el respecte, la convivència comuna i els cercles i espais íntims.

L'amic retrobat de **Fred Uhlman** relata a través de la veu d'un home adult, Hans Schwarz, fill d'una família jueva, la pròpia història d'amistat de fa més de tres dècades amb Konradin von Hohenfels, fill d'una família aristocràtica de Suàbia. Els nois es coneixen al Karl Alexander Gymnasium d'Stuttgart, l'escola més famosa de Württemberg, i inicien una intensa relació en què comparteixen i conflueixen coneixement, idees, preocupacions i també contradiccions. Inicialment l'amistat es configura al marge de l'enfrontament polític del país però, de mica en mica, es veurà enterbolida pels convulsos esdeveniments i la pujada de tensió que es viu a Alemanya a partir de 1933 amb l'ascens del nazisme i l'antisemitisme. Els dos nois no poden viure al marge de les circumstàncies externes que començaran a notar en les seves respectives famílies i que també s'inocularà en la seva amistat i acabarà provocant la separació definitiva de les seves vides.

El dramaturg **Josep Maria Miró** s'ha encarregat de l'adaptació teatral d'aquesta coneguda novel·la de **Fred Uhlman**, amb clares referències autobiogràfiques de l'autor alemany resident a Anglaterra. En aquesta versió, el relat s'essencialitza en la veu dels seus dos protagonistes però amb la presència de tres personatges: Hans adult, Hans jove i Konradin jove.

Es tracta d'una versió fidel a la narració, l'estil i la poètica d'**Uhlman**, però que vol realçar-ne la teatralitat a través de la configuració d'aquestes tres veus que dialoguen entre si: el Hans adult amb el seu propi jo de joventut; el Hans adult amb el record del seu amic Konradin; Hans i Konradin en la seva joventut; i les tres veus en temps diferents.

EL DIRECTOR DIU...

Pot la ultradreta tornar a instal·lar-se de manera àmplia i generalitzada en la nostra societat? Pot afectar de manera irremediable els fonaments de la nostra democràcia representativa? Pot condicionar de manera evident la nostra vida quotidiana? Poden l'amor i altres conviccions personals prevaldre per sobre d'una massa més o menys homogènia que amenaça d'engolir-ho tot?

Estàvem convençudes de viure en una societat on un comentari xenòfob, racista o homòfob era condemnat gairebé per tothom. Avui es fa evident que no és així. Hi ha un perillós desacomplexament, tolerat i potenciat a través de diverses formes de manipulació massiva i amb l'altaveu de les xarxes socials, que reclama l'assumpció de la intolerància envers l'altre, com a única sortida a tot allò que ens és un problema.

Enmig de tot aquest soroll eixordador, poden dos nois joves de procedències diferents mantenir allò que els uneix? Els potents llaços d'una creixença conjunta, el descobriment personal, l'amor i l'admiració. Són aquests arguments suficients per imposar-se a un bé comú pervers? Pot aquesta intolerància cada cop més instal·lada i institucionalitzada, canviar els nostres hàbits més preuats? Què ha passat perquè la retòrica del feixisme i del neofeixisme formi part del discurs públic diari? Hem d'estar espantades?

Joan Arqué

CONTEXT HISTÒRIC

“HANS: Va entrar a la meua vida el febrer de 1932”

La coneixença de **Hans Schwarz** i **Konradin von Hohenfels** se situa en el curs escolar **1932-1933**. Ens trobem en el període d'**entreguerres**, el temps entre el final de la Primera Guerra Mundial (1918) i el començament de la Segona (1939). En aquest moment, la població alemanya pateix les conseqüències de la derrota: els països vencedors de la Primera Guerra Mundial han imposat grans sancions econòmiques i polítiques als països perdedors i Alemanya es veu immersa en una greu crisi econòmica. Per a molta gent, la derrota, les sancions i la crisi són una gran humiliació per al seu país, que pocs anys abans havia estat el poderós Imperi alemany. Això porta moltes persones a les files dels **partits radicals**, que culpen de tots els seus mals a grups minoritaris com els comunistes i els jueus.

A l'obra, el pare d'en Hans fa referència al fet que l'èxit i la popularitat dels partits radicals es deu a la crisi econòmica i, segons ell, es calmarà quan millori la situació econòmica. Però els grups de **feixistes** van creixent i prenent força, entre ells, el Partit Nacional Socialista dels Treballadors Alemanys (coneguts pel nom de “nazis”), liderat per **Adolf Hitler**. A finals de la dècada del 1920 la seva influència creix enormement i el partit va guanyant escons al Parlament Alemany fins que, el 30 de gener de 1933, Hitler guanya les eleccions i es converteix en canceller d'Alemanya. Amb el poder a les seves mans, atorgat democràticament, Hitler inicia la destrucció dels marcs democràtics de la República i la retallada de drets i llibertats fins a establir la dictadura nazi, que ell anomena **Tercer Reich** (Tercer Imperi).

A l'obra, Hans Schwarz abandona Alemanya per anar als Estats Units el Nadal de **1933**, un mes abans que Hitler guanyi les eleccions. Konradin, a la carta que envia al seu amic abans que marxi del país, li mostra el seu convenciment pel projecte polític de Hitler. Ell veu en aquest home, que encara no ha arribat al poder, una solució per a la greu crisi econòmica i política que pateix Alemanya. En canvi, els Schwarz, família d'origen **jueu**, estan atemorits per l'ascensió del nazisme, que vol expulsar i assassinar els jueus de tot Europa, i per això envien el seu fill a l'estranger. Tal com explica Hans, els seus pares acabaran suïcidant-se uns mesos més tard. **L'holocaust**, el genocidi dut a terme pel poder nazi sobre els jueus i altres minories, neix a Alemanya i la senyora i el senyor Schwarz veuen que no podran escapar de la mort.

L'AUTOR I LA NOVEL·LA

Fred Uhlman va néixer a **Stuttgart** el 1901 i va estudiar i treballar a Alemanya fins que va marxar-ne el 1933 fugint del nazisme. **L'amic retrobat** té alguns elements **autobiogràfics**, ja que la novel·la se situa en espais reals on ell va viure i créixer. Tot i així, no és una novel·la autobiogràfica: ell tenia 32 anys quan va abandonar Alemanya (no 16 anys, com Hans) i al Gymnasium o la universitat no hi va conèixer cap Konradin von Hohenfels. És probable que per construir el personatge de Konradin, Fred Uhlman s'inspirés en Claus von Stauffenberg, un noi més jove que ell, que havia anat al mateix **Gymnasium** (Eberhard-Ludwigs Gymnasium de Stuttgart), que era de família noble i que, durant la Segona Guerra Mundial, va dirigir un **complot per assassinar Hitler**.

L'amic retrobat es va publicar el **1971** a Anglaterra, on residia Fred Uhlman. Va passar força desapercebuda fins a reeditar-se el 1977 amb un destacable pròleg d'Arthur Koestler. És a partir d'aquesta edició, que la novel·la va tenir un enorme èxit i es va traduir

a nombrosos idiomes. El 1987 es va editar en català (Columna) amb traducció de Dolors Udina.

El pròleg d'Arthur Koestler deia així:

Quan vaig llegir la narració de Fred Uhlman fa uns anys, vaig escriure a l'autor (a qui només coneixia per la seva fama com a pintor), que la considerava una petita (minor) obra mestra. Potser aquest adjectiu requereix una explicació. Es refereix simplement a la curta extensió del llibre i a la impressió que l'obra —tot i tractar de la pitjor tragèdia de la història de la humanitat— està escrita en un nostàlgic to menor.

Per les seves forma i extensió, no és ni una novel·la ni una narració curta. Es tracta d'una novel·la curta, una forma literària que es troba més sovint al continent europeu que als països anglosaxons. Li falta la corpulència i l'extensió de les novel·les. No obstant això, vol ser quelcom complet —una novel·la en miniatura, al contrari de les narracions curtes, que es conformen amb un episodi, un fragment de la vida. Fred Uhlman aconsegueix aquesta forma en miniatura d'una manera admirable, potser perquè com a pintor ha après a adaptar les seves composicions a la mida del seu llenç, mentre que lamentablement els escriptors poden disposar d'una infinitat de papers.

L'autor també aconsegueix donar qualitat musical a la seva història, que sona elegíaca i lírica. "Les meves ferides encara estan obertes", escriu el seu protagonista Hans Schwarz, "i el fet que em recordin Alemanya és com si m'hi posés sal." No obstant això, els seus records estan travessats per la nostàlgia de "Les muntanyes serenes, suaus i blavoses de Suàbia [...] cobertes de vinyes i d'hortes i coronades de castells", i de "la Selva Negra, on els boscos ombrívols, l'olor dels bolets i les llàgrimes de color ambre de la resina es combinaven amb els corrents d'aigua curulls de truites i amb serradores als marges." Ell és expulsat d'Alemanya, els seus pares són portats al suïcidi. Tot i així, resta en aquesta novel·la curta un regust com l'aroma d'un vi local en una bodega de fusta fosca prop del Neckar o del Rin. Aquí no s'hi eleva el to violent de Richard Wagner —és com si Mozart hagués donat forma a El crepuscle dels Déus.

S'han escrit centenars de volums gruixuts sobre els anys en què la raça ària volia defensar la seva puresa fent sabó dels cadàvers. Però estic convençut que serà precisament aquest petit llibre el que, a la llarga, es consolidarà.

Londres, juny de 1976.

Arthur Koestler¹

L'ÀNIMA VALENTA I EL RETORN

La segona part de *L'amic retrobat*, que és una carta que Konradin escriu per a Hans abans de morir executat, relata l'altra cara de la història. Hi veiem els mateixos fets, la mateixa vivència d'amistat, relatada per Konradin von Hohenfels. L'obra va ser escrita per **Fred Uhlman** però no es va arribar a publicar fins **després de la seva mort**. El seu títol original és **No coward soul** i està traduïda al català per Dolors Udina (Columna, 2018) amb el títol **L'ànima valenta**.

L'anomenada "trilogia Fred Uhlman" culmina amb una tercera novel·la curta titulada **El retorn (No resurrection, please)**, 1997). Aquesta obra es distancia de la història de Hans i Konradin per presentar un nou personatge, Simon Elsas. Es tracta d'un jueu alemany que retorna a **Stuttgart** (la mateixa llar dels protagonistes de *L'amic retrobat*) **vint anys després** d'haver-ne fugit a causa de la Segona Guerra Mundial. La novel·la és una mirada realista de l'autor cap al seu país natal, que va haver d'abandonar fugint del règim nazi.

---

¹ Traducció per a ús intern de la companyia i per a documentació del personal docent. A falta del pròleg original en anglès, hem traduït el pròleg de l'edició alemanya al català. (Uhlman, Fred. *Der wiedergefundene Freund* (Trad. Felix Berner). Zürich; Diogenes Tachenbuch, 1998.)

ACTIVITATS PROPOSADES

Abans d'anar al teatre

Us proposem una sèrie de preguntes per generar una conversa amb l'alumnat al voltant de l'obra:

- Saps on és Stuttgart? (es pot situar la ciutat en un mapa i veure que és a Suàbia, a Alemanya). Hi has estat mai? (es poden buscar fotografies també dels paisatges on Hans i Konradin van d'excursió: Tübingen, Hohenstaufen, el Llac Constanza...).
- Què en saps del nazisme? Què va passar a Alemanya durant la Segona Guerra Mundial?
  - Què és l'holocaust?
  - Què vol dir que algú és jueu? Ets creient? De quina religió?
  - Sabies que Hitler va arribar al poder elegit democràticament?

Després d'anar al teatre

A continuació us proposem una sèrie de preguntes que us permetran valorar el grau de comprensió i atenció del vostre alumnat. Com que les respostes a la majoria de preguntes poden ser llargues, es poden completar entre tots.

- Quins personatges representen els tres actors? Quants personatges hi ha en total?
- Des d'on s'explica aquesta història? Amb quina perspectiva? Hi ha un narrador?
- On es coneixen Hans i Konradin? Per què a Hans li fa tanta impressió Konradin?
- Es discuteixen en algun moment? Per què?
- Per què Hans marxa d'Alemanya?
- Què diu Konradin a la carta que escriu a Hans abans que marxi?
- Com mor Konradin?

Temes de debat:

- Com és d'important per a tu l'amistat?
- Les teves amigues i els teus amics tenen les mateixes opinions que tu?

- T'has barallat mai amb les teves amigues o amics per raons polítiques? I després, què ha passat? Us heu pogut reconciliar?
- Creus que la situació econòmica o el pensament polític poden condicionar una relació d'amistat?
- Recordes la carta que Konradin escriu a Hans abans que marxi? Què hi diu? Quines són les seves idees?
- Konradin confia que Hitler pot salvar la situació econòmica i la crisi política d'Alemanya: què penses que devia dir Hitler? Per què convenç Konradin?
- Les idees que expressa Konradin a la carta final, et recorden algunes idees polítiques que hagi sentit actualment? Què és per a tu la pàtria? Què vol dir "salvar-la"?
- Coneixes els conceptes feixisme i neofeixisme? Què volen dir?
- A Hans adult, quan rep la carta, li costa molt recordar la seva infància: per què? Coneixes algú que hagi viscut una guerra o una experiència traumàtica? I tu, ho has passat malament en algun moment? Què passa quan volem recordar episodis de la vida en què vam patir?

Activitats d'aplicació:

- Busca informació sobre el Tercer Reich: Com va arribar Hitler a ser canceller d'Alemanya? Què va fer finalment quan va ser al poder? Saps què va ser l'holocaust?
- Amb el text de la novel·la, analitza el discurs del Professor Pompetzki: què hi diu? A què es refereix amb "poders obscurs"? Què defensa?
- Busca discursos de l'anomenada nova ultra-dreta a Europa: et convenen? Quins arguments fan servir? Et recorden el que explica Konradin a l'última carta? Et recorden el discurs del Professor Pompetzki?

EL TEATRE DE L'AURORA: ESPAI DE CREACIÓ

El **Teatre de l'Aurora**, gestionat per la cooperativa Unicoop Cultural, **és un projecte col·lectiu sense ànim de lucre** basat en la complicitat, la participació i la cooperació. Ofereix una programació estable d'arts escèniques des de 1996 amb la voluntat que el teatre, i la cultura en general, siguin accessibles per a tothom a través d'una oferta de qualitat. El Teatre de l'Aurora, ubicat a Igualada, és membre de l'Associació d'Empreses de Teatre de Catalunya (ADETCA) i de la Red de Teatros Alternativos.

A més de l'exhibició d'arts escèniques, aquest espai independent de cultura es dedica també a la producció d'espectacles principalment dirigits a tots els públics. El nostre compromís és contribuir a la millora del sector professional que es dedica al teatre familiar en el panorama català. Des de l'any 1999, el Teatre de l'Aurora ha participat en 20 produccions amb companyies professionals catalanes i, l'any 2015, crea la **Cia. Teatre de l'Aurora** amb la qual realitza les seua pròpies produccions per a tots els públics.

ALTRES PRODUCCIONS DEL TEATRE DE L'AURORA

- La Veritable Història de Catalunya [Gralla Manufactures Teatral, 1999]
- Tarsan (una animalada a la selva) [Gralla Gralla M.T., 2001]
- STOP (una nova aventura dels Superagents de la Ketty) [Gralla M.T., 2005]
- Contecolors [Cia. La Mandarina, 2006]
- Maestro non è possibile [De Mortimers, 2006]
- OVNI [Farrés brothers i cia., 2007]
- Cadena Privada [Marcel Gros, 2007]
- Revetlla!!! [deParranda, 2008]
- Una nit al museu [Gralla Manufactures Teatral, 2008]
- Flims de penícula! [Cia. del Govern de Catalunya, 2009]
- Roba estesa [Cia. Roba Estesa, 2009]
- Don Juan. Memòria amarga de mi [Cia. Pelmàneg, 2009]
- Avi Ramon [Teatre Nu, 2009]
- La maleta de l'Agustí [Farrés brothers i cia., 2010]
- Minuts [Marcel Gros, 2010]
- La mà de Taaroa [Taaroa Teatre, 2011]
- Més enllà de la foscor [Taaroa Teatre, 2011]
- El país del pa amb tomàquet [El príncep Totilau, 2012]
- Olor de gas [Teatre de l'Aurora, 2013]
- El Baró dels Arbres [Taaroa Teatre i Bufa&Sons, 2013]

FITXA ARTÍSTICA

Autoria: Fred Uhlman

Adaptació i dramaturgia: Josep Maria Miró

Direcció: Joan Arqué

Intèrprets: Jordi Martínez, Quim Àvila i Joan Amargós

Ajudant de direcció i assessorament dramaturgic: Núria Ramis

Moviment i assessoria de direcció: Carla Tovías

Disseny d'escenografia: Xesca Salvà

Disseny de vestuari: Rosa Lugo

Disseny d'il·luminació: Rafel Roca

Espai sonor: Pep Pascual

Projeccions: Erol Ileri

Construcció escenografia: Jorba-Miró i Martí Doy

Cap tècnic: Xavier Xipell (Xipi)

Direcció de Producció: Òscar Balcells

Ajudant de Producció: Maria Tort

Comunicació: Núria Olivé – La Tremenda

Administració: Mònica Cardús

Fotografia: © Lander Larrañaga (White Horse) / © Aureli Sendra

Una producció de Teatre de l'Aurora

Amb el suport de la Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura

Amb la col·laboració de Velvet Events

Agraïments: Nau Ivanow i Teatre Nacional de Catalunya

Durada: 90 minuts

BIBLIOGRAFIA

Novel·les, memòries i estudis

- La novel·la: Uhlman, Fred. *L'amic retrobat* (Trad. Dolors Udina). Barcelona: Columna, 1987. (Obra original publicada el 1977)
- Novel·la original en anglès: Uhlman, Fred. *Reunion*. London: Vintage Books, 2015. (Obra original publicada el 1977)
- La segona part: Uhlman, Fred. *L'ànima valenta* (Trad. Dolors Udina, 3a edició). Barcelona: Columna, 2018.
- La tercera part: Uhlman, Fred. *El retorn* (Trad. Dolors Udina). Barcelona: Columna, 1998.
- Memòries de Fred Uhlman traduïdes al català: Uhlman, Fred. *Història d'un home* (Trad. Dolors Udina). Barcelona: Columna, 1999. (Obra original, 1960)
- Per saber-ne més sobre la cultura il·lustrada a Alemanya a principis de segle i sobre els valors i funcionament dels Gymnasiums il·lustrats: Sala Rose, Rosa. *El misterioso caso alemán*. Barcelona: Alba, 2007.

Enllaços d'interès

- El **Gymnasium** que apareix a la novel·la no existeix pel nom de Karl Alexander Gymnasium però probablement està inspirat en l'institut on va estudiar Fred Uhlman, l'[Eberhard-Ludwigs-Gymnasium](#) de Stuttgart. Aquest Gymnasium és un històric institut il·lustrat de la ciutat, a partir del qual es va crear un segon institut, el Karls-Gymnasium, a finals dels segles XIX, quan va créixer molt el nombre d'estudiants.
- En aquest vídeo es pot veure **Furtwängler** dirigint l'obertura de *Els mestres cantaires de Nuremberg* (*Die Meistersinger von Nürnberg*) de Richard Wagner a Berlín: <https://youtu.be/FoU-iCT21fc> . Wilhelm Furtwängler ha estat un director d'orquestra reconegut que durant el règim nazi no va abandonar Alemanya. El seu suport al règim és un tema encara molt polèmic ja que, si bé no va ser abanderat del nazisme, va treballar com a director d'orquestra per a les seves institucions i va sobreviure com a personatge públic durant tot el període feixista.